

Sygn. akt II CSK 194/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 października 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Helena Ciepla (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa K. J.

przeciwko E.(...) Spółce Akcyjnej w O. i P. W.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 2 października 2008 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 lipca 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.-

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 19 marca 2001 r. ustalił, że powódka nabyła w dniu 13 stycznia 2005 r. 11 akcji imiennych, serii A pozwanej E.(...) S.A. w O., oznaczonych nr 11-21, że właścicielem tych akcji nie jest P. W. i nakazał pozwanej Spółce wpisanie powódki do księgi akcyjnej jako akcjonariusza.

Sąd Apelacyjny w S. wyrokiem z dnia 19 lipca 2007 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa, opierając rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach i wnioskach:

Pozwana Spółka została założona 14 lutego 1997 r. przez P. W., P. W., S. S. i B. L. i pierwotnie działała pod firmą „O.(...) Spółka Akcyjna. Kapitał akcyjny Spółki wynosił 100.000 zł i dzielił się na 1000 akcji po 100 zł. Według § 7 ust. 2 statutu wszystkie akcje imienne założycielskie były akcjami uprzywilejowanymi i każdej przyznano 5 głosów oraz dywidendę wyższą od normalnej o dwie jednostki powyżej stopy dyskontowej Banku Polskiego. Według § 5 statutu wszelkie przywileje z tych akcji gasną z chwilą przeniesienia własności na inną osobę, a ich zbycie poza ograniczeniami z kodeksu spółek handlowych wymagało zgody Rady Nadzorczej.

Akcje zostały objęte przez P. W. w ilości 260 szt., P. W. w ilości 190 szt., S. S. w ilości 230 szt. i B. L. w ilości 320 szt.

W dniu 13 stycznia 2005 r. pomiędzy powódką a P. W. została zawarta umowa sprzedaży 12 imiennych akcji serii A po 10.000 zł każda oznaczonych numerami 11-21. Sprzedający w umowie oświadczył, że Rada Nadzorcza Spółki wyraziła pisemne pozwolenie na sprzedaż akcji kupującemu za kwotę 110.000 zł, oraz że poinformuje zarząd o sprzedaży i zwróci się o odnotowanie w księdze akcji imiennych. Pozwolenie to miało stanowić załącznik do umowy. Powódka objęła kupione akcje w posiadanie, a ponieważ nie została wpisana w księdze akcyjnej, pismem z dnia 7 października 2005 r. zwróciła się do P. W. o zmianę wpisu w tej księdze i przesłanie potwierdzenia, lecz bezskutecznie. O Zwyczajnym Walnym Zgromadzeniu w dniu 25 października 2005 r. powódka nie została powiadomiona, a w trakcie podejmowania uchwał pozwany P. W. wykonywał prawo głosu z akcji. W wyniku podziału zysku otrzymał on tytułem dywidendy 362.961,68 zł.

Pismem z dnia 8 marca 2006 r. pozwany P. W. zwrócił się do pozwanej Spółki o wydanie akcji imiennych serii A o nr od 14-25 wartości po 10.000 zł, uzasadniając to faktem podjęcia w dniu 10 grudnia 2003 r. uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego. Uchwałami z dnia 8 marca 2006 r. podjętymi przez zarząd pozwanej Spółki w osobie prezesa zarządu pozwanego P. W. stwierdzono : pierwszą uchwałą, że pierwotne akcje w ilości 1000 straciły ważność i postanowiono wydać nowe akcje powstałe w wyniku podwyższenia kapitału zakładowego – akcjonariuszom Stanisławowi Selidze i pozwanemu P. W., drugą, że dokumenty akcji nie zostały nigdy wydane

akcjonariuszom po dniu 19 grudnia 2003 r. i postanowiono wykreślenie wszystkich wpisów w księdze akcyjnej jako nieważne.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny nie podzielił oceny jurydycznej Sądu Okręgowego przyjmującej, że powódka ma interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w żądaniu ustalenia nabycia akcji także wobec pozwanej Spółki. Ustalenie to w żaden sposób zdaniem Sądu Apelacyjnego nie zmieni sytuacji powódki w zakresie praw korporacyjnych w rozumieniu art. 343 § 1 k.s.h. Zmiana taka nastąpiłaby dopiero po wpisaniu powódki do księgi akcyjnej, jednak do realizacji tego skutku konieczne było zgłoszenie żądania przeciwko Spółce o nakazanie wpisu, którego powódka nie zgłosiła. Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego stwierdził, że dopiero wpis do księgi akcyjnej kształtuje stosunek prawny pomiędzy nabywcą akcji imiennych a Spółką i w stosunku między tymi podmiotami ma charakter konstytutywny. Skuteczność zbycia akcji imiennych przed wpisaniem nabywcy do księgi akcyjnej, nie wiąże samej spółki. Stwierdził też, powódka nie ma interesu w ustaleniu, że pozwany P. W. nie jest właścicielem akcji, bowiem prawidłowo zgłoszone roszczeniu o nakazanie wpisania do księgi akcyjnej nabywcy akcji, pochłania zgodnie z art. 341 k.s.h. wykreślenie zbywcy. Nakazana przez sąd czynność wpisania nowego akcjonariusza, powoduje jednocześnie obowiązek wykreślenia dotychczasowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy nakazując pozwanej Spółce wpisanie powódki do księgi akcyjnej orzekł - z naruszeniem art. 321 § 1 k.p.c. - o jakościowo innym żądaniu niż dochodzone, bowiem powódka żądała jedynie ustalania obowiązku wpisania jej do księgi akcyjnej. Pomędzy tak określonymi roszczeniami nie zachodzi ani funkcjonalny, ani ilościowy związek pozwalający przyjąć, że w żądaniu ustalenia istnienia określonego stosunku prawnego, mieści się implicite żądanie nakazania zachowania się zgodnego z tym stosunkiem. Podkreślił, że niezgłoszenie przez powódkę żądania o nakazanie pozwanej wpisania jej do księgi akcyjnej, czyni bezprzedmiotowym zgłoszone żądanie ustalenia, że pozwany P. W. nie jest akcjonariuszem. W razie sporu co do osoby akcjonariusza, spółka może się wstrzymać z dokonaniem wpisu, a każdej ze stron czynności przysługuje roszczenie o ustalenie istnienia (nieistnienia) określonego stosunku prawnego.

Nie podzielił też Sąd Apelacyjny stanowiska Sądu Okręgowego co do skutecznego nabycia przez powódkę akcji imiennych od pozwanego P. W. Odwołując się do poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 12 maja 2005 r., V CK 583/04, OSP nr 3 z 2007 r., poz. 28. uznał, że przedłożone przez powódkę akcje są

nieważne już tej przyczyny, że nie zawierają wymaganego art. 339 k.s.h. pisemnego oświadczenia zbywcy o dokonaniu przelewu, które powinno być zamieszczone na akcji lub w osobnym dokumencie. Poza tym akcje te nie odpowiadają wymaganiom określonym w art. 328 § 1 pkt 2 k.s.h. z uwagi na mylne oznaczenie na nich numeru pod którym pozwana Spółka jest wpisana do rejestru, co również powoduje ich nieważność. Gdyby nawet przyjąć, że zostały one powódce wydane w wykonaniu umowy sprzedaży z dnia 13 stycznia 2005 r., to w świetle art. 339 k.s.h. nie doszło do skutecznego przeniesienia i uzyskania przez nią statusu akcjonariusza E.(...) Spółki Akcyjnej. W konsekwencji Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił.

Powódka w skardze kasacyjnej od tego wyroku zarzuciła naruszenie :

- art. 328 § 4 k.s.h. w związku z art. 328 § 1 k.s.h. przez przyjęcie, że umieszczenie w treści akcji numeru rejestru pozwanej Spółki RHB zamiast numeru KRS powoduje nieważność akcji;
- art. 339 k.s.h. w związku z art. 328 § 4 k.s.h., art. 337 § 1 k.s.h. i art. 16 k.s.h. przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przy nieważności akcji nie jest możliwe wtórne przeniesienie praw wynikających z przedmiotowych akcji pozwanej,
- art. 510 § 1 k.c. w związku z art. 339 k.s.h. i art. 328 § 4 polegające na niezastosowaniu art. 510 § 1 k.c.
- w ramach przepisów procesowych zarzuciła naruszenie:
- art. 189 k.p.c. w związku z art. 341 § 2 k.s.h. polegające na przyjęciu, że powódka nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa przeciwko pozwanym o ustalenie skutecznego nabycia akcji i ustalenie obowiązku wpisu do księgi akcyjnej.

W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie jego uchylenie i orzeczenie co do meritum przez uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzutom naruszenia przepisów prawa materialnego nie można odmówić słuszności. Sąd Apelacyjny przyjął, że posiadane przez powódkę akcje imienne są nieważne z dwóch przyczyn. Pierwsza ujęta w art. 339 k.s.h. polega na braku formy pisemnej oświadczenia pozwanego P. W. jako zbywcy. Druga natomiast wynika z niewłaściwego oznaczenia numeru pod którym spółka jest wpisana do rejestru. Wprawdzie Sąd Apelacyjny, swoje stanowisko poparł szerokim wywodem, odwołując się

zarówno do orzecznictwa, jak i wypowiedzi w literaturze, i słusznie zakłada, że rozporządzenie akcją w rozumieniu art. 339 k.s.h. jest czynnością złożoną z dwóch odrębnych zdarzeń częściowych tj. złożenia pisemnego oświadczenia oraz przeniesienia posiadania akcji. Jednak przyjęta nieważność wymienionego oświadczenia o zbyciu akcji nie znajduje uzasadnienia w prawidłowej wykładni powołanych przepisów. Uszło uwagi Sądu, że art. 339 k.s.h. nie zastrzega formy pisemnej oświadczenia zbywcy pod rygorem nieważności. Należy zatem przyjąć, że forma ta jest zastrzeżona wyłącznie dla celów dowodowych, zwłaszcza, że w innych przepisach kodeksu spółek handlowych ustawodawca zastrzega rygor nieważności. Jeśli więc wolą ustawodawcy jest nieważność zastrzeżonej formy dokumentu, czy czynności prawnej, to daje temu wyraz w jednoznacznej treści przepisu.

Drugiej przyczyny nieważności, Sąd Apelacyjny dopatrył się w wykładni literalnej art. 328 § 4 k.s.h., jednakże również uszło jego uwagi, że rygor nieważności jest uzależniony od kumulatywnego spełnienia dwóch przesłanek: mylnego oznaczenia sądu rejestrowego i numeru, pod którym spółka jest wpisana do rejestru. Wskazuje na to spójnik „i”, właściwy dla koniunkcji, która pozwala zastosować wymieniony rygor. Tymczasem na posiadanych przez powódkę akcjach, sąd rejestrowy jest właściwie oznaczony, a mylnie wskazany tylko numer rejestru, tym samym nie jest spełniona jedna z kumulatywnych przesłanek warunkujących zastosowanie takiego rygoru. Oznaczenie właściwego sądu rejestrowego mimo mylnego numeru rejestru, nie pozbawia możliwości identyfikacji spółki, stanowiącej przypisany cel przytoczonej regulacji ustawowej.

Zasadny też okazał się zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. w związku z art. 341 § 2 k.s.h. Pogląd Sąd Apelacyjny o braku interesu prawnego w żądaniu powódki ustalenia obowiązku pozwanej Spółki, wpisania jej do księgi akcyjnej jako jedyne akcjonariusza uprawnionego z 11 akcji imiennych, wynika z braku prawidłowej oceny istoty tak sprecyzowanego żądania. Żądanie ustalenia obowiązku pozwanej Spółki do wpisania powódki do księgi akcyjnej jest tożsame ze zobowiązaniem do dokonania tej czynności. Orzeczenie sądu uwzględniające żądanie ustalenia obowiązku wpisania do księgi akcyjnej, czy zobowiązujące do dokonania czynności wpisania oznacza to samo i w obu tych sytuacjach w razie niedokonania czynności, wyroki podlegałyby przymusowemu wykonaniu (art. 1050 k.p.c.). W tej sytuacji nie ma racji Sąd Apelacyjny, że sąd orzekając o nakazaniu wpisania do księgi akcyjnej, przy zgłoszonym żądaniu ustalenia obowiązku wpisania, z naruszeniem art. 321 k.p.c. orzekł ponad żądanie.

Gdyby nawet założyć, jak przyjmuje Sąd Apelacyjny, że nie są to żądania tożsame, to i tak nie można by podzielić poglądu o braku interesu powódki skoro, jak zasadnie zauważa Sąd, ustalenie skutecznego nabycia akcji w żaden sposób nie zmieni sytuacji powódki w zakresie praw korporacyjnych, z uwagi na treść art. 343 § 1 k.s.h. stanowiącego, że za akcjonariusza uważa się tylko tę osobę, która jest wpisana do księgi akcyjnej Spółki.

Dominujące w orzecznictwie i literaturze przedmiotu stanowisko, że interes prawny należy pojmować szeroko w celu zapewnienia ochrony prawnej w taki sposób, by uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewniło powodowi ochronę jego interesów i definitywnie kończyło istniejący spór (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2004 r., II CK 387/02 i z 2 lutego 2006 r., II CK 395/05, niepubl., uzasadnienie uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1970 r., III PZP 34/69, OSN 1970/12/217). Zgłoszonemu przez powódkę po dokonaniu przekształceń podmiotowych żądaniu w stosunku do pozwanej Spółki, tak pojmowanego waloru interesu prawnego nie można by odmówić.

Zasadność zarzutu naruszenia art. 328 § 2 i art. 339 k.s.h. czyni bezprzedmiotowym rozważanie pozostałych zarzutów.

Z tych względów zaskarżony wyrok uchylono i przekazano sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).